

В.В. Оцел,
здобувач ДНДІ МВС України

РЕЗУЛЬТАТИ ВИВЧЕННЯ ВИРОКІВ ЗАГАЛЬНИХ СУДІВ УКРАЇНИ ЗА ЗЛОЧИНИ, ВЧИНЕНІ ОРГАНІЗОВАНИМИ ЗЛОЧИННИМИ ГРУПАМИ

У статті на основі відомостей Єдиного державного реєстру судових рішень проаналізовано ознаки організованих злочинних груп. Розглянуто їх кількісний склад, строки існування, кримінальну спеціалізацію, час і місце вчинення злочинів, охарактеризовано членів цих груп.

Ключові слова: організована злочинність, організована злочинна група, особа злочинця, злочинна спеціалізація, кримінологічна інформація.

В статье на основе сведений Единого государственного реестра судебных решений проанализированы признаки организованных преступных групп. Рассмотрены их количественный состав, период существования, криминальная специализация, время и место совершения преступлений, дана характеристика членов этих групп.

Ключевые слова: организованная преступность, организованная преступная группа, личность преступника, преступная специализация, криминалогическая информация.

On the basis of the information of the Unified State Register of court decisions the signs of organized criminal groups are analyzed. We consider the number of members, the period of existence, the criminal specialization, time and place of the commission of crimes, the characteristics of members of these groups are given.

Keywords: organized crime, organized criminal group, identity of the offender, criminal specialization, criminological information.

На сучасному етапі розвитку суспільства організована злочинність залишається серйозною проблемою і несе найбільшу загрозу національній безпеці України саме тоді, коли вона переживає важкий період соціально-економічної та політичної кризи, а також воєнного конфлікту на Сході країни. У результаті в останні три роки простежується тенденція до погіршення криміногенної ситуації, що проявляється у значному зростанні кримінальних правопорушень різного характеру та ступеня тяжкості. Частина їх нерідко вчиняється саме за участю членів організованих злочинних груп (далі – ОЗГ). Негативно на зростання зазначеного виду злочинності вплинуло й реформування системи МВС, а саме ліквідація спеціалізованого підрозділу по боротьбі з організованою злочинністю.

Як підкреслюють В.О. Соколов і О.Н. Ярмиш, ефективність боротьби з організованою злочинністю багато в чому залежить від вивченості різних складових цього феномена [1, с. 34]. Так, дослідженню теоретичних питань та практичних аспектів боротьби з цим явищем були присвячені роботи В.С. Овчинського, Г.А. Матусовського, В.Д. Гвоздецького, О.Ю. Шостки, Є.К. Марчука, Л.М. Демидової, В.В. Українця, В.М. Бикова, О.В. Одинцової, В.М. Варбаци, В.П. Ковальчука, Ю.Ю. Сорочика та ін.

Не раз наголошувалося, що на практиці виявлення ознак злочинів, вчинених ОЗГ, є складною діяльністю. Є певні труднощі у визначенні та доказовій базі щодо вчинення злочинів саме ОЗГ, тому як цьому виду злочинності притаманний високий рівень латентності із-за особливостей норм і правил поведінки в групі, ролі кожного учасника задля правильної кваліфікації їх діянь. Відповідно до ч. 3 ст. 28 Кримінального кодексу України злочин визнається вчиненим організованою групою, якщо в його готуванні або вчиненні брали участь декілька осіб (три і більше), які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення цього та іншого (інших) злочинів, об'єднаних єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи. Науковці ж більш детально розмежовують ознаки ОЗГ, називаючи їх основними (обов'язковими) і додатковими (факультативними). Отже, обов'язкові ознаки вказані у законі: це стійкість групи, розподіл функцій між учасниками, спрямованих на досягнення єдиного плану групи. Щодо додаткових (факультативних) думка вчених різниться [2, с. 172–173].

З метою наукового пізнання даного виду злочинності та її ознак використовуються різні джерела кримінологічної інформації. Більш детально про них пише О.В. Одинцова [3, 4]. Це можуть бути оперативні дані правоохоронних органів про вчинені злочини, картки первинного обліку злочинців та злочинів, матеріали кримінальних справ, у тому числі архівні, матеріали ЗМІ, інформаційно-аналітичні матеріали з наукових кримінологічних (соціологічних) досліджень, проведених методом аналізу документів, опитування, інтерв'ю, спостереження, експерименту тощо. Нами ж для моніторингового вивчення ОЗГ було обрано матеріали судових рішень (вироків), що містяться в Єдиному державному реєстрі судових рішень. Доступ до даної інформації відкритий та регулюється Законом України “Про доступ до судових рішень” [5]. Обране нами доступне джерело можна назвати кінцевим результатом проведеної складної правоохоронної роботи з викриття, розслідування, доказування вини та покарання винних за злочини, що дає більш повну характеристику учасників ОЗГ і їх кримінальної спеціалізації.

Так, для аналізу було відібрано 100 судових справ за неповний період 2014 – 3 місяці 2016 років з постановленням вироків загальних судів у відношенні 420 осіб, що є членами ОЗГ. При відборі кримінальних справ, у першу чергу, приймався до уваги юридично-обов'язковий перелік ознак ОЗГ, що наведений у чинному Кримінальному кодексі України. Також критеріями відбору даних для аналізу були визначені додаткові питання: 1) кримінальна спеціалізація ОЗГ; 2) мотив і мета вчинення злочинів; 3) регіон України, на території якого вчинено злочини, та місце вчинення злочинів (місто, село, селище міського типу); 4) строк існування ОЗГ (у днях, місяцях, роках) до моменту викриття їх працівниками правоохоронних органів; 5) кількісний склад ОЗГ та характеристика її членів (повноліття, стать, національність, громадянство, рівень освіти, наявність/відсутність судимостей, рід діяльності у повсякденному житті (є працюючим, безробітним, особою, що навчається чи ні, держслужбовцем, приватним підприємцем, пенсіонером), сімейний стан, наявність у них неповнолітніх дітей); 6) кількість злочинних епізодів, що розглядалися в справі; 7) спосіб вчинення злочинів ОЗГ; 8) потерпілі від злочинів та завдані ним збитки; 9) вид покарання, призначений членам ОЗГ за вироками.

За визначений період найбільшу кількість судових справ щодо злочинної діяльності ОЗГ було розглянуто судовими інстанціями Київської області (16). Деяко менше їх розглянуто на Полтавщині (10). Середній показник мають черкаські (8) та тернопільські (7) суди. По 1 справі розглянуто судами Волинської,

Запорізької, Рівненської та Хмельницької областей (табл. 1). У 94 вироках із 100 була відмічена участь захисників обвинувачених під час розгляду кримінальних справ у судах.

Таблиця 1

Частота судових розглядів злочинів ОЗГ за регіонами України

Регіон	Кількість судових справ	Регіон	Кількість судових справ
Київська	16	Закарпатська	3
Полтавська	10	Луганська	3
Черкаська	8	Чернігівська	3
Тернопільська	7	Вінницька	2
Кіровоградська	6	Дніпропетровська	2
Львівська	6	Сумська	2
Івано-Франківська	5	Чернівецька	2
Одеська	5	Запорізька	1
Херсонська	5	Волинська	1
Харківська	4	Рівненська	1
Донецька	4	Хмельницька	1
Житомирська	3		

У справі обов'язково акцент робився на такій ознаці як кримінальна організованість членів ОЗГ, підкреслювалися їх згуртованість, наявність чіткої функціонально-рольової структури, а також спрацьованість. Як показав аналіз, усі члени ОЗГ організовувалися для вчинення злочинів з корисливих мотивів і мали на меті незаконне збагачення. В ОЗГ спостерігалися чітко визначені функції та роль кожного члена групи. Практично в усіх групах, окрім 9-ти, де 2 особи виступали організаторами групи, роль лідера групи належала одній особі. Організатори груп мали єдиний план із визначенням функцій кожного члена. У свою чергу обізнані із цим планом були всі члени ОЗГ, що виконували в групі по декілька споріднених функцій.

Кількісний склад ОЗГ включав від 3 до 14 осіб в групі (табл. 2).

Таблиця 2

Кількісний склад ОЗГ, у %

Кількісний склад ОЗГ	% до всіх ОЗГ	Кількісний склад ОЗГ	% до всіх ОЗГ
3 особи	50	7 осіб	8
4 особи	25	9 осіб	3
5 осіб	9	14 осіб	1
6 осіб	5		

Як бачимо, ОЗГ переважно складалися із 3 і 4 осіб (відповідно 50% і 25%). Рідше до їх складу входило більше осіб: по 5 осіб зафіксовано в 9 ОЗГ, по 6 – в 5, по 7 – у 8, по 9 – у 3, 14 осіб було в 1 групі. Це, в першу чергу, пов'язано з кримінальною спеціалізацією ОЗГ. Для забезпечення підготовки та виконання більш небезпечних тяжких злочинів необхідна наявність в групі більшого числа виконавців. Наприклад, проаналізована ОЗГ із кількісним складом в 14 осіб була створена для вчинення озброєних нападів на підприємства, установи, організації та окремих осіб з метою заволодіння їх майном (напади здійснювались на попередньо вивчені об'єкти і потерпілих із використанням зброї та засобів конспірації,

засобів і методів фізичного та психічного насильства). Три ОЗГ з кількісним складом 9 осіб займалися легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, крадіжками транспортних засобів, вчиненням умисних злочинів, пов'язаних з оплатною передачею, без передбаченого законом дозволу, радіоактивного матеріалу з території зони відчуження та обов'язкового (безумовного) відселення. Спеціалізацією злочинних груп, що склалися із 7 осіб, були також розбійні напади, а ще шахрайство та вимагання, скоєні із застосування незаконного позбавлення волі потерпілих, їх викраденням з вимаганням передачі чужого майна та права на майно з погрозою застосування насильства.

Дані табл. 3 дають в цілому інформацію щодо кримінальної спеціалізації розглянутих ОЗГ.

Таблиця 3

Кримінальна спеціалізація ОЗГ

Кримінальна спеціалізація	Кількість вироків	Регіон України
Вимагання, шахрайство	13	Івано-Франківська, Черкаська (2), Донецька, Харківська, Херсонська, Кіровоградська, Луганська, Київська (2), Житомирська, Сумська, Дніпропетровська
Злочини у сфері обігу наркотичних засобів	21	Одеська, Закарпатська, Чернігівська, Київська (3), Тернопільська (4), Житомирська, Івано-Франківська (2), Черкаська (2), Херсонська, Кіровоградська, Вінницька, Львівська, Дніпропетровська, Чернівецька
Злочини у сфері службової діяльності. Службове підроблення	2	Запорізька, Львівська
Крадіжка	13	Херсонська (2), Сумська, Львівська (2), Чернігівська (2), Київська (3), Полтавська, Тернопільська (2)
Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом	2	Полтавська, Черкаська
Незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів	10	Черкаська (2), Донецька, Чернівецька, Київська (3), Полтавська (3)
Незаконне поводження з радіоактивними матеріалами	1	Київська
Нелегальна міграція	2	Житомирська, Закарпатська
Порушення правил охорони або використання надр	1	Рівненська
Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем	4	Івано-Франківська, Донецька, Кіровоградська, Луганська
Розбійні напади	13	Івано-Франківська, Черкаська, Харківська, Сумська, Волинська, Вінницька, Львівська (2), Луганська, Одеська (3), Закарпатська
Сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією, створення або утримання місць розпусти і звідництво	15	Одеська, Хмельницька, Київська (4), Полтавська (4), Тернопільська, Донецька, Харківська (2)
Умисне вбивство	1	Кіровоградська
Ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів	1	Полтавська
Фіктивне підприємництво	1	Кіровоградська

Як показав аналіз судових справ, найбільше ОЗГ вчиняються злочини у сфері обігу наркотичних засобів (21). На другому місці сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією та створення або утримання місць розпусти і

звідництво (15 судових справах). Дещо менше (по 13 справ) зафіксовано вимагань з шахрайствами та крадіжок. Частота вчинення ОЗГ розбійних нападів спостерігається на цьому ж рівні (13). Також було винесено судових рішень по 10 справам щодо незаконного виготовлення, зберігання, збуту або транспортування з метою збуту підакцизних товарів. Частота інших видів злочинів є нижчою (від 1 до 4).

Серед 100 груп 78 вчиняли злочинні діяння тільки в містах, 11 – у селах. В усіх інших випадках злочинна діяльність груп охоплювала територіально міста і села (6), або села і селища міського типу (5).

Строки існування вивчених ОЗГ до моменту розкриття їх діяльності правоохоронними органами коливаються від майже 1 місяця до 8 років (табл. 4).

Таблиця 4

Строки існування ОЗГ

Строк існування	Кількість ОЗГ	Строк існування	Кількість ОЗГ
До 1 місяця	3	Від 2 до 3 років	4
Від 1 місяця до 6 місяців	49	Від 3 до 4 років	1
Від 6 місяців до 1 року	26	Від 4 до 5 років	1
Від 1 року до 1,5 року	9	Від 6 до 7 років	1
Від 1,5 року до 2 років	5	Від 7 до 8 років	1

Так, найбільший строк існування (практично 8 років) належить групі, що була організована на Кіровоградщині у складі 3 осіб, її протиправна незаконна діяльність полягала у створенні фіктивних підприємств без мети здійснення господарської (підприємницької) діяльності, підробленні документів, печаток, штампів і бланків тощо. Також значний (відповідно – більше 3 років, 4 років і 6 років) строк існування мали 3 із 100 вивчених ОЗГ. Їх кримінальна спеціалізація полягала у вчиненні злочинів у сфері обігу наркотичних засобів; озброєних нападів на юридичних та фізичних осіб з метою заволодіння чужим майном з подальшим його привласненням (дана ОЗГ розглядалася вище як найбільш чисельна), а також привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем. Найбільшу групу за строком існування від 1 місяця до 6 місяців склали 49 ОЗГ. Майже удвічі менше було груп зі строком існування від 6 місяців до 1 року – 26. Дев'ять ОЗГ проіснували від 1 до 1,5 року, 5 ОЗГ – 1,5–2 роки і 4 – від 2 до 3 років.

Дамо кримінологічну характеристику учасників ОЗГ. Із 420 осіб, які й фігурували у справах як учасники ОЗГ, вирокі винесені не всім. Охарактеризувати 70 членів ОЗГ немає можливості із-за відсутності даних по них, так як вони фігурували лише в описах кримінальних епізодів як учасники груп, однак вирокі по конкретних справах їм не виносилися. По деяких відкривалися окремі кримінальні провадження або кримінальні справи закривалися у зв'язку зі смертю обвинуваченого (підозрюваного).

Щодо віку злочинців, то серед усіх членів ОЗГ тільки 2 неповнолітні особи були залучені в структуру ОЗГ для вчинення злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, а також сутенерства або втягнення особи в заняття проституцією.

За національністю українці складають найбільшу групу серед учасників ОЗГ – 326 осіб. Росіян було 14, ромів – 2, азербайджанців – 2, вірмен – 2, грузинів – 1, естонців – 1, молдаван – 1. У відношенні 71 особи даних немає. Громадянство України мали 340 осіб, Росії – 3, Азербайджану – 2, Білорусії, Вірменії, Грузії, Ізраїлю – по 1, особа без громадянства – 1. У відношенні 70 осіб даних не було.

Підтвердженням того, що рівень чоловічої злочинності вищий за жіночої, є дані щодо статі учасників ОЗГ. Так, 79 (або 20,8 %) жінок брали участь в організованій злочинній діяльності. Учасниками чоловічої статі зазначено 301 (або 79,2 % від усіх осіб, по яких є дані щодо їх статі). У відношенні 40 осіб даних немає. Сфера злочинної діяльності жінок, порівняно з чоловіками, є вузькою. В основному жінки є членами ОЗГ за такими напрямками злочинної діяльності як: сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією, створення або утримання місць розпусти і звідництво (14 ОЗГ); злочини у сфері обігу наркотичних засобів (10 ОЗГ); незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів (2 ОЗГ); вимагання, шахрайство (8 ОЗГ); легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (2 ОЗГ); привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (3 ОЗГ); фіктивне підприємництво (1 ОЗГ), ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів (1 ОЗГ); нелегальна міграція (1 ОЗГ). При аналізі судових рішень виявлено 11 ОЗГ, де саме жінки були лідерами групи. Це стосується створення або утримання місць розпусти, звідництва, сутенерства або втягнення особи в заняття проституцією, привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом і шахрайства. Виявлено 3 ОЗГ, які склалися лише з осіб жіночої статі, їх злочинна діяльність полягала у створенні або утриманні місць розпусти, звідництві, сутенерстві або втягненні особи в заняття проституцією. Жінки, що входили у змішані ОЗГ, як правило, посідали в них другорядне місце, крім вищезазначених, де жінка як сама, так і нарівні з особою чоловічої статі, керувала групою.

Критеріями для наступної характеристики є рівень освіти учасників ОЗГ, наявність чи відсутність в них попередніх судимостей, зайнятість, сімейний стан і наявність неповнолітніх дітей. Так, можна відмітити, що конкретні ОЗГ не склалися лише із осіб певного класифікаційного рівня. Учасниками груп могли бути особи з різним рівнем освіти, як працюючі, так й безробітні, пенсіонери, судимі і несудимі, одружені і неодружені, ті, що мають неповнолітніх дітей чи ні. Головною ознакою кожної ОЗГ є спільність вчинення злочинів певного виду, заради чого вона зорганізувалася. Між учасниками ОЗГ підтримувалися безпосередні особисті контакти, існували певні довірливі відносини (знайомі, дружні, родинні, колективно-трудова тощо). Лідери груп психологічно впливали на інших.

Про рівень освіти можна було судити лише по даних у відношенні 268 із 420 осіб (табл. 5). Проведений аналіз засвідчив, що у складах ОЗГ одночасно перебувати особи з різним освітнім рівнем. Без освіти виявилися 2 особи, за національністю – роми, один із них керував ОЗГ, що вчиняли грабежі та розбійні напади на осіб похилого віку, скоїли умисні вбивства останніх і засуджені до довічного ув'язнення.

Таблиця 5

Рівень освіти осіб – членів ОЗГ

Освіта	Кількість осіб	Освіта	Кількість осіб
Без освіти	2	Незакінчена вища	9
Неповна середня	22	Вища	72
Середня	80	<i>Всього</i>	268
Спеціально-середня	83	<i>Немає даних</i>	152

У складі ОЗГ 22 особами з неповною середньою освітою вчинялися злочини у сфері обігу наркотичних засобів, крадіжки, розбійні напади, шахрайства,

вимагання, а також брали участь у незаконному виготовленні, зберіганні, збуті або транспортуванні з метою збуту підакцизних товарів, у створенні або утриманні місць розпусти і звідництві. Вони брали участь в злочинній діяльності 12 ОЗГ. Середню та середню спеціальну освіту мало 163 членів ОЗГ. Ними було вчинено такі ж самі злочини, що й вищезазначеними особами, а також злочини у сфері службової діяльності. Їх кримінальна діяльність зафіксована у складі 67 ОЗГ. Особами з вищою освітою (72) у складі 37 ОЗГ було вчинено наступні злочини: шахрайства, вимагання, крадіжки, розбійні напади, злочини у сфері обігу наркотичних засобів, сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією, створення або утримання місць розпусти і звідництво, незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів, ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів, легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, привласнення, розтрату майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, незаконне поводження з радіоактивними матеріалами. 9 осіб, що мали незакінчену вищу освіту, перебували у складі 7 ОЗГ. За їх участю вчинено: умисні вбивства у результаті розбійних нападів на потерпілих, крадіжки, шахрайства, злочини у сфері обігу наркотичних засобів, сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією, створення або утримання місць розпусти і звідництво.

Злочини вчинялися членами ОЗГ як вперше, так й повторно. Із 420 осіб не судимими (у тому числі якщо судимість була погашена в порядку ст. 89 КК України) є 258 осіб. 89 членами ОЗГ раніше вчинялися злочини і мали від 1 до 7 судимостей (табл. 6). Щодо 72 осіб даних немає.

Таблиця 6

Наявність чи відсутність судимостей в учасників ОЗГ

Дані про судимість	Кількість осіб	Дані про судимість	Кількість осіб
Не судимий, у тому числі якщо судимість була погашена в порядку ст. 89 КК України	258	Має 4 судимості	1
Є підсудним	1	Має 5 судимостей	2
Має 1 судимість	60	Має 6 судимостей	2
Має 2 судимості	14	Має 7 судимостей	1
Має 3 судимості	9	Немає даних	72

На момент вчинення злочинів із 420 членів ОЗГ працюючими виявилися лише 78 осіб, 15 – були приватними підприємцями, 5 – пенсійного віку, 1 – особою, яка навчалася, 1 – відбувала покарання. Ніде не працювали 233 учасники ОЗГ. У відношенні 87 осіб даних немає.

ОЗГ, до складу яких у тому числі входили працюючі особи, займалися розбійними нападами, нелегальною міграцією, крадіжками, вимаганнями, шахрайством, злочинами у сфері обігу наркотичних засобів, незаконним виготовленням, зберіганням, збутом або транспортуванням з метою збуту підакцизних товарів, незаконним поводженням з радіоактивними матеріалами, сутенерством, створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом, легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, привласнення, розтрату майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, а також інші злочини у сфері службової діяльності, службове підроблення.

ОЗГ, що склалися лише тільки із працюючих осіб, займалися шахрайствами, фіктивним підприємництвом, а також привласненням, розтратою майна або заволодінням ним шляхом зловживання службовим становищем. Із числа

працюючих 23 особи використали своє службове становище під час вчинення злочинів: привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем; у сфері службової діяльності, службового підроблення; легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом; вимагання; шахрайства; злочинів у сфері обігу наркотичних засобів. Серед зазначених 2 особи на момент вчинення злочинів були працівниками правоохоронних органів (молодшим інспектором другої категорії відділу режиму і охорони установи виконання покарань; помічником начальника – оперативним черговим райвідділу).

Особи пенсійного віку у складі ОЗГ брали участь у вчиненні розбійних нападів, сутенерстві, створенні або утриманні місць розпусти, звідництві, незаконному виготовленні, зберіганні, збуті або транспортуванні з метою збуту підакцизних товарів. Так само різноплановою була злочинна діяльність ОЗГ, до складу яких входили приватні підприємці. Це й незаконне поводження з радіоактивними матеріалами, сутенерство та втягнення особи у заняття проституцією, незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів, ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів, легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, злочини у сфері обігу наркотичних засобів, розбійні напади, крадіжки, шахрайства, вимагання, службове підроблення з метою контрабанди.

Із 290 членів ОЗГ одруженими/заміжними були 133 особи, дещо більше було неодружених/незаміжних – 143, розлучених – 14. Даних щодо 130 осіб немає. Тільки 112 із 420 осіб мали неповнолітніх дітей, серед них 72 – мали сім'ї. Ці особи у складі 38 ОЗГ були задіяні у вчинення таких злочинів як: сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією, створення або утримання місць розпусти і звідництво (5 ОЗГ); вимагання, шахрайство (4 ОЗГ); незаконне масове виготовлення підакцизного товару у вигляді горілки, їх реалізація (6 ОЗГ); злочини у сфері обігу наркотичних засобів (7 ОЗГ); легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (2 ОЗГ); розбійні напади (5 ОЗГ); умисне вбивство при вчиненні озброєних нападів (1 ОЗГ); крадіжки, у тому числі незаконне заволодіння транспортних засобів (4 ОЗГ); злочини у сфері службової діяльності, службове підроблення (1 ОЗГ); фіктивне підприємництво (1 ОЗГ); незаконне поводження з радіоактивними матеріалами (1 ОЗГ); привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (1 ОЗГ).

У табл. 7 представлені дані про кількість ОЗГ за числом зафіксованих епізодів вчинення ними злочинних діянь, розглянутих у судовому порядку.

Таблиця 7

Кількість вчинених ОЗГ злочинних діянь, розглянутих у суді

Число епізодів	Кількість груп	Число епізодів	Кількість груп
1	5	40	2
від 2 до 9	40	57	1
від 10 до 19	33	124	1
від 20 до 27	13	Не визначено	5

Найбільша кількість кримінальних епізодів, що розглядалися в межах однієї справи (57; 124), вчинені ОЗГ, стосувалися злочинів у сфері обігу наркотичних засобів. Так, групою (складалася із 3 осіб чоловічої статі з середньою та середньою спеціальною освітою, непрацюючих, одна особа була раніше судимою), існуючою більше півроку на Тернопільщині, вчинено понад 100 злочинних діянь із закупівлі наркотичного засобу – бупренорфін, пошуку осіб для незаконного збуту їм

наркотичного засобу та безпосереднього незаконного збуту. Інша група, так само діюча у тому ж регіоні, у складі 3 осіб (чоловічої та жіночої статі, з незакінченою середньою та середньою спеціальною освітою, непрацюючих, з 4 рази раніше судимим організатором групи), що існувала 9 місяців, скоїла більше 50 злочинних дій з незаконного виготовлення, придбання, зберігання з метою збуту та збуту наркотичного засобу – ацетильованого опію. По 40 епізодів розглядалося в кримінальному провадженні щодо двох ОЗГ, одна з яких майже 3 місяці займалася шахрайством, а інша – протягом 1 року 3 місяців організацією підпільного цеху з використанням обладнання, що забезпечує масове виробництво незаконно виготовленої алкогольної продукції, незаконним придбанням спирту, зберіганням, транспортуванням та збутом незаконно виготовлених алкогольних напоїв та інших підакцизних товарів. Від 20 до 27 злочинних діянь було вчинено 13 ОЗГ до моменту викриття їх правоохоронними органами, від 10 до 19 – 33 ОЗГ, від 1 до 9 – 45 ОЗГ.

Як показує аналіз, жертвами злочинів, вчинених ОЗГ, стали як юридичні, так й фізичні особи. У результаті потерпілим спричинено матеріальну, фізичну та моральну шкоду, в одному випадку – смерть.

Наприклад, у результаті злочинної діяльності ОЗГ із м. Кіровограда, якими із використанням завідомо підроблених документів шляхом обману та зловживання довірою здійснено заволодіння внесками вкладників ГО “КОКС” в особливо великих розмірах, спричинено матеріальну шкоду 143 особам. Інша, найчисельніша ОЗГ (14 осіб), також із м. Кіровоград, вчинила 17 злочинних епізодів (озброєних нападів на попередньо вивчені об’єкти та потерпілих із використанням зброї та засобів конспірації, засобів і методів фізичного і психічного насильства), у результаті спричинили фізичну, моральну та матеріальну шкоду 49 особам.

26 потерпілим було спричинено матеріальну шкоду в результаті вчинення шахрайств 1 ОЗГ у складі 7 осіб, що діяла на території м. Києва. Інший випадок, коли жертвами злочинної діяльності 1 ОЗГ стали 22 особи, яким спричинено матеріальну шкоду у результаті вчинення крадіжок їх майна із проникненням у житло. Група складалася із 6 осіб і також діяла в м. Києві. Від 10 до 14 постраждалих від злочинів зафіксовано в 7 судових справах, по 5, 7 і 9 – у 12, по 2, 3 і 4 – у 13 справах. Шкоду від дій 11 ОЗГ мали по 1 потерпілому (табл. 8).

Таблиця 8

Кількість потерпілих від злочинів, вчинених ОЗГ

Кількість потерпілих	Кількість ОЗГ	Кількість потерпілих	Кількість ОЗГ
1	11	10	2
2	4	11	2
3	2	14	3
4	7	22	1
5	4	26	1
7	3	49	1
9	5	143	1

Покарання членам ОЗГ судьями виносилися у вигляді позбавлення волі і штрафів. При винесенні вироків приймалися до уваги обставини, які як обтяжують, так і пом’якшують покарання. Останні приймалися частіше, що давало підстави для застосування до осіб, що скоїли злочини, менш суворого покарання.

Отже, можна зробити висновок, що аналіз відомостей судових вироків надає доступ до розширеної кримінологічної інформації про кримінальні угруповання,

такі як організовані злочинні групи, дозволяє отримати більш повне уявлення про територіальне розповсюдження їх злочинної діяльності, складну ієрархію в групі, характеристику та психологію зв'язків між учасниками ОЗГ, мотиви та способи вчинення ними кримінальних правопорушень, характер завданих збитків потерпілим тощо. Отриманні результати можуть бути корисними для виявлення на сучасному етапі певних закономірностей існування, тенденцій розвитку такого суспільного явища як організована злочинність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Соболев В.О.* Організовані злочинні групи як об'єкт соціологічного аналізу / В.О. Соболев, О.Н. Ярмиш // Український соціум. – 2002. – № 1. – С. 33–40.
2. *Іванчишин І.І.* Наукові підходи щодо визначення поняття та ознак організованого злочинного угруповання / І.І. Іванчишин // Право і суспільство. – 2015. – № 5–2. – С. 171–175.
3. *Одинцова О.В.* Джерела кримінологічної інформації : поняття, види, система / О.В. Одинцова // Часопис Академії адвокатури України. – 2011. – № 13. – С. 1–5.
4. *Одинцова О.В.* Щодо визначення поняття “кримінологічна інформація про організовану злочинність” / О.В. Одинцова // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка. – 2011. – № 3. – С. 133–142.
5. Про доступ до судових рішень : Закон від 22.12.2005 № 3262-IV // Вісник Верховної Ради України. – 2006 (14 квіт.). – № 15. – С. 585. – Ст. 128.

Отримано 15.11.2016